

In gesprek met een cursist uit de trainersroute

'Onderwijskunst als richtingwijzer voor goed onderwijs en intrinsiek gemotiveerde leerlingen'

De groep cursisten die sinds september 2003 de route voor trainer Onderwijskunst volgt, is een gemêleerd gezelschap: mensen die al meerdere jaren met enthousiasme exempels uitvoeren, mensen die intussen trouwe bezoekers zijn van netwerkbijeenkomsten en conferenties en relatieve beginners. Voor twee cursisten was Onderwijskunst zelfs helemaal nieuw. Zij zijn docent in het voortgezet onderwijs. Marcel Dees, docent natuurkunde en algemene natuurwetenschappen aan het Goudse Driestar College, is één van hen. Willemieke Reijnoudt en Rieke de Kool voerden een gesprek met hem.

Op zoek naar andere onderwijsvormen

'Ik raakte betrokken bij Onderwijskunst op initiatief van Jaap Braaksma van DGS (intussen *Driestar educatief* - onderwijsadvies, red.),' vertelt Marcel Dees. 'Binnen de Tweede Fase komt nog weinig terecht van het streven dat leerlingen meer eigen verantwoordelijkheid nemen, zo constateerde de inspectie in 2002. DGS is voor reformatorische scholen voor voortgezet onderwijs mede hierom op zoek naar manieren om leerlingen meer vanuit zichzelf te motiveren. Volgens Jaap Braaksma zou Onderwijskunst een weg richting beter onderwijs kunnen wijzen. Hij vond twee docenten bereid zich in Onderwijskunst te verdiepen en te proberen daarbij te ontdekken wat dit voor het voortgezet onderwijs

zou kunnen betekenen. Hoewel ik volledig onbekend was met Onderwijskunst, heeft Jaap Braaksma me samen met collega Jaap Boerman - werkzaam op het Wartburgcollege in Rotterdam - ingeschreven voor de cursus. Beiden doceren we nieuwe vakken: Jaap Boerman culturele en kunstzinnige vorming (CKV) en ik algemene natuurwetenschappen (ANW). Binnen dit laatste vak, dat sinds de invoering van de Tweede Fase in de bovenbouw van HAVO en VWO op het programma staat en waarin de maatschappelijke kant van de natuurwetenschappen aan de orde komt, hebben we al een omslag in ons denken moeten

maken. Dat kan in de opdracht waar wij voor staan een voordeel zijn. De omslag naar een vernieuwing die Onderwijskunst met zich mee zou kunnen brengen, is dan niet onmogelijk groot.'

Voordeel van de twijfel

Marcel en Jaap is toegezegd dat, als ze aan het eind van de trainersroute een positief antwoord geven op de vraag of Onderwijskunst geschikt is voor het voortgezet onderwijs, *Driestar educatief* - onderwijsadvies hen zal inhuren voor het geven van een basis cursus aan docenten uit het voortgezet onderwijs. 'Simpel is het geven van dit antwoord niet', aldus Marcel. 'We namen ons voor eerst te kijken of we er binnen ons eigen vak mee uit de voeten kunnen en ons pas daarna bezig te houden met de mogelijkheden voor andere vakgebieden'. In een terugblik op de afgelopen 1,5 jaar vertelt Marcel dat hij na het voorstel van Jaap Braaksma Onderwijskunst het voordeel van de twijfel gaf. 'Eigenlijk zat ik boordevol vragen', geeft hij aan. Toch raakte hij behoorlijk snel betrokken. Marcel licht toe: 'In de derde bijeenkomst kreeg ik er wat meer zicht op welke exempels er tot dusverre ontwikkeld zijn en wat er tijdens het uitvoeren van een exemplaar precies gebeurt. We voerden toen onder andere het exemplaar "De kaars van Faraday" uit, en dat boeide me. Wat me tijdens deze bijeenkomst eveneens aansprak, was het lezen van het artikel "Moeten onze kinderen nog minder leren?" (gepubliceerd in het Onderwijskunstbulletin van januari 2004, red.). Daaruit werd me duidelijk waarom Wagenschein zijn onderwijs vorm gaf zoals hij het vorm gaf. Bij het lezen van het artikel drong weer eens tot me door dat wij er in het voortgezet onderwijs eigenlijk meer of minder expliciet van uitgaan dat motivatie alleen door dwang tot stand komt. Natuurlijk beleeft iedere docent met enige regelmaat dat leerlingen wel degelijk intrinsiek geboeid raken. Maar we werken veelal vanuit het idee dat leerlingen niet willen leren. Wagenschein daarentegen stelt dat het leerlingen *eigen* is te willen leren.'

Niet goed geformuleerde vragen

Een andere bijeenkomst die bij Marcel nog sterk op het netvlies staat, vond plaats in november 2003. Samen met de toekomstige trainers voerde Bert Kalkman toen het exempel 'Het licht en de dingen' uit (zie bulletin mei 2004). Pratend over het licht om ons heen stelde hij meermalen de vragen 'Wat is dat met het licht?' en 'Wat is licht?'. Marcel: 'In eerste instantie vond ik het niet goed geformuleerde en veel te open vragen. Pas later begreep ik waarom hij ze stelde. Tijdens de uitvoering heb ik me verbaasd over de rol die Bert als de docent in het exempel speelde. Hij benadrukte dingen en gaf ons als deelnemers voornamelijk vragen terug. Het mooie daarvan was dat wij hierdoor zo intensief mogelijk in contact kwamen met het verschijnsel. 'Daarover was ik erg enthousiast', aldus Marcel. 'Maar ik dacht op

van dat als toepassing of sluitstuk te gebruiken. Een andere opstelling van mij als docent brengt overigens wel weer zijn eigen "lastigheden" met zich mee. Als ik bij bijvoorbeeld een les over het Doppereffect of de interferentie van licht begin bij het natuurverschijnsel en kinderen zelf tot antwoorden laat komen, krijg ik vroeg of laat de reactie "Zeg nu maar hoe het zit". Dat zit ingebakken in ons onderwijssysteem. Kinderen zijn, om zo te zeggen "vervreemd van hun authentieke leerbehoefte".

Handwerk

Als je je onderwijs volgens de principes van Onderwijskunst wilt vormgeven, is het noodzakelijk dat je boven de stof staat. Dat is ook een aspect van Onderwijskunst dat Marcel duidelijk is geworden. 'Sowieso ben ik van mening dat een docent zijn

'Ik zeg niet meer zo snel tegen mijn leerlingen "Zo en zo zit het"'

dat moment ook: dat het lukt om met volwassenen op zo'n manier een exempel te doen of dat je leest dat men er in het basisonderwijs in slaagt, zegt nog niets over kansen voor het voortgezet onderwijs. Daar heb ik geen uren achtereen beschikbaar en werk ik niet met kleine groepen. Ik geef nog steeds wekelijks twee maal drie kwartier algemene natuurwetenschappen aan groepen van gemiddeld 28 leerlingen.'

Andere opstelling

Of Marcel voor zichzelf al een antwoord heeft op de vraag of Onderwijskunst zich leent voor het geven van algemene natuurwetenschappen en wellicht ook andere vakken op het voortgezet onderwijs? 'Een eenduidig antwoord heb ik nog niet', is zijn reactie. 'Wel kan ik vertellen dat ik niet meer zo snel tegen mijn leerlingen zeg "Zo en zo zit het" en dat ik veel meer werk vanuit een concreet verschijnsel in plaats

eigen lesmateriaal moet kunnen ontwikkelen en dus de lesstof moet overzien. Maar bij Onderwijskunst kan het niet anders. Anders ben je niet in staat om een Socratisch gesprek te voeren', zegt hij daarover. 'Als je er zelf mee geworsteld hebt om een exempel te maken, ontdek je pas echt hoe Onderwijskunst werkt', voegt hij eraan toe. Tijdens de afgelopen bijeenkomsten hebben de cursusdeelnemers elkaar hun eerste ontwerpen voor een exempel gepresenteerd en hierop feedback ontvangen. Marcel wil het thema 'Klimaat' uitwerken. 'Ik leer er een heleboel van als mensen hun ideeën voor een exempel toelichten, maar van zelf het Handwerk doen leer ik volgens mij het meest. Daar hoop ik de komende maanden dan ook mee aan de slag te gaan', stelt hij vast.

Praktische problemen

Al met al waardeert Marcel het als positief dat het bij Onderwijskunst niet gaat om 'Vielwisserei'. Hij typeert Onderwijskunst als een mooie richtingwijzer voor goed onderwijs en intrinsiek gemotiveerde leerlingen die onderwijs krijgen waarin ze mogen worden wie ze zijn. Wel ziet hij nog een aantal lastige, praktische problemen liggen voor Onderwijskunst in het voortgezet onderwijs. Die betreffen de structuur van het lesrooster en de lengte van de lessen.

